

Б. М. Семенко

кандидат юридичних наук, адвокат

ORCID ID: 0009-0000-6058-2565

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Стаття присвячена дослідженню сучасних трендів правового регулювання оподаткування в країнах Європейського Союзу та оцінці їхнього впливу на економічну стабільність і соціальну справедливість. Особлива увага приділяється гармонізації податкової політики, оподаткуванню цифрових послуг, впровадженню «зелених» податків і боротьбі з агресивною податковою оптимізацією. Ці питання стають ключовими в умовах глобалізації та цифровізації економіки, що вимагають адаптації податкових систем для ефективного функціонування в нових умовах. Дослідження також спрямоване на вивчення потенціалу використання досвіду ЄС для податкових реформ в Україні.

Виявлено, що гармонізація податкової політики в рамках ЄС сприяє усуненню податкових бар'єрів для підприємств, спрощує торговельні операції та стимулює інтеграцію економік держав-членів. Завдяки впровадженню єдиних стандартів, таких як Директива про ПДВ та Директива щодо уникнення податкових ухилень (ATAD), вдалося значно зменшити можливості для агресивної податкової оптимізації. Гармонізовані правила також забезпечують прозорість і передбачуваність податкових зобов'язань для бізнесу.

Досліджено сучасні виклики, пов'язані з оподаткуванням цифрової економіки. Такі корпорації, як Google, Facebook і Amazon, завдяки своїй глобальній діяльності можуть мінімізувати податкові зобов'язання, що ставить місцеві компанії в нерівні умови. Це створює проблеми для національних податкових систем, які не можуть ефективно оподатковувати цифрові послуги через відсутність фізичної присутності таких компаній. ЄС уже впроваджує цифрові податки (Digital Services Tax) у деяких країнах-членах, таких як Франція та Італія, але процес зустрічає міжнародний опір, зокрема з боку Сполучених Штатів, що ускладнює досягнення глобальної угоди.

Заслужовує уваги досвід ЄС у впровадженні «зелених» податків, спрямованих на підтримку екологічних ініціатив та стимулювання бізнесу до екологічно відповідальної діяльності. Податки на викиди, енергоспоживання та інші заходи стимулюють сталий розвиток і допомагають зменшити шкідливий вплив на довкілля. Такі країни, як Німеччина, Швеція та Данія, демонструють позитивні приклади використання екологічного оподаткування, яке, крім того, є важливим джерелом поповнення державних бюджетів.

Ключові слова: податки, оподаткування, зарубіжний досвід, адміністрування податків, економічна стабільність, фіскальна система, регулювання оподаткування, правове регулювання оподаткування.

Обґрунтування актуальності теми дослідження Правове регулювання оподаткування є одним із ключових інструментів економічної політики кожної держави. В умовах сучасної глобалізації та цифровізації економіки виникає потреба в адаптації податкових систем до нових викликів, пов'язаних із транснаціональним бізнесом, цифровими технологіями та сталим розвитком. Європейський Союз, як один із провідних економічних блоків у світі, постійно вдосконалює податкове законодавство для забезпечення ефективної податкової системи, здатної реагувати на сучасні виклики.

Питання гармонізації податкової політики в ЄС набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю забезпечення єдиного ринку та уникнення податкових «оазисів», що дозволяють ухилятися від сплати податків. Актуальними є також проблеми оподаткування цифрової економіки, що виникають через транснаціональну природу цифрових гігантів, таких як Google та Amazon, які можуть отримувати значні доходи в одній країні, сплачуючи мінімальні податки в іншій.

Проблематика з'ясування сучасних трендів правового регулювання оподаткування в кра-

інах ЄС є особливо актуальною для України, яка прагне гармонізувати своє законодавство з європейським та впровадити ефективні механізми для боротьби з податковими правопорушеннями, стимулювання економіки та забезпечення сталого розвитку. Зазначене й обумовлює актуальність та своєчасність дослідження.

Метою дослідження є аналіз сучасних тенденцій у правовому регулюванні оподаткування в країнах Європейського Союзу та оцінка їх впливу на економічний розвиток, соціальну справедливість і стабільність державних фінансів.

Огляд останніх досліджень і публікацій Особливостям правового регулювання оподаткування в країнах ЄС присвячували свою увагу як закордонні, так і вітчизняні дослідники, зокрема: О. В. Білаш, М. Г. Волощук, Я. В. Греца, Т. О. Карабін, М. П. Кучерявенко, Я. В. Лазур, М. В. Менджул, О. О. Петріченко, І. В. Скороход та інші. Проте, висока динаміка сучасних процесів глобалізації та цифровізації, екологічні ініціативи та проблеми у галузі безпеки, що загострюються, в тому числі, війною в Україні, обумовлюють потребу нових досліджень проблематики сучасних тенденцій у правовому регулюванні оподаткування в країнах Європейського Союзу.

Основний зміст дослідження. Правова основа податкових систем Європейського Союзу є надзвичайно важливою для гармонізації податкових політик держав-членів і забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку. Вона включає низку директив, регламентів та інших правових актів, спрямованих на координацію податкових систем різних країн, усунення податкових перешкод та запобігання уникненню оподаткування.

Одним із ключових елементів правової основи є Директива про ПДВ (Директива Ради 2006/112/ЄС) [1], яка встановлює спільну систему податку на додану вартість для всіх держав-членів. Ця директива визначає загальні правила щодо нарахування та сплати ПДВ, а також встановлює мінімальні ставки податку, які країни-члени повинні дотримуватись. Це дозволяє зберігати стабільність ринку, запобігати податковому арбітражу та створює передумови для забезпечення рівних умов конкуренції.

Також важливою є Директива Ради 2011/96/ЄС про спільну систему оподаткування для материнських та дочірніх компаній різних держав-членів [2]. Вона має на меті уникнення подвійного оподаткування дивідендів, що сплачуються між компаніями всередині ЄС, і є важ-

ливим інструментом для забезпечення вільного руху капіталу та функціонування єдиного ринку. Ця директива допомагає запобігти надмірному податковому навантаженню на транснаціональні корпорації, водночас забезпечуючи можливість для національних урядів отримувати доходи від діяльності цих компаній.

Ще одним важливим актом є Директива Ради 2016/1164/ЄС, яка спрямована на запобігання ухиленню від сплати податків та агресивній податковій оптимізації [3]. Вона встановлює заходи для боротьби з агресивними схемами ухилення від оподаткування, такими як «перекладання» прибутків між країнами з метою зменшення податкового навантаження. Ця директива є частиною загальної стратегії ЄС щодо зміцнення боротьби з ухиленням від сплати податків, зокрема у світлі ініціатив ОЕСР з протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків (BEPS).

Не можна оминати увагою і Директиву 2014/107/ЄС, яка стосується автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки з метою боротьби з ухиленням від сплати податків [4]. Вона передбачає обов'язковий обмін фінансовою інформацією між податковими органами держав-членів, що дозволяє ефективніше відстежувати активи громадян ЄС та запобігати ухиленню від сплати податків. Це забезпечує прозорість та допомагає країнам-членам збільшувати свої податкові надходження.

Окрім згаданих директив, важливу роль відіграють також регламенти ЄС. Наприклад, Регламент (ЄС) № 904/2010 Про адміністративне співробітництво та боротьбу з шахрайством у сфері ПДВ, встановлює механізми співпраці між податковими органами держав-членів для виявлення та припинення податкових шахрайств у межах єдиного ринку [5]. Цей регламент підвищує ефективність боротьби з ухиленням від сплати податків, зокрема через шахрайські схеми ПДВ.

Загалом, правова основа податкових систем ЄС спрямована на забезпечення справедливості та ефективності податкової системи в умовах інтегрованої економіки. Вона забезпечує рівні умови для бізнесу, підтримує єдиний ринок, сприяє зменшенню податкових зловживань та ухилення від сплати податків. Гармонізація податкового законодавства, не лише забезпечує державам-членам право на здійснення власної податкової політики, але й дозволяє ЄС координувати спільні зусилля у боротьбі

з податковими правопорушеннями та шахрайством.

Гармонізація податкової політики в Європейському Союзі відіграє ключову роль у сприянні усуненню податкових бар'єрів для підприємств і забезпеченні ефективного функціонування єдиного ринку. Основна мета гармонізації – створення умов, за яких компанії з різних країн-членів ЄС можуть вільно вести свою діяльність, не стикаючись з нерівними податковими вимогами або складнощами через різницю в податкових системах. Це важливо для забезпечення рівних умов конкуренції та стимулювання економічної інтеграції всередині Союзу.

Одним із ключових аспектів гармонізації є створення спільних правил для оподаткування таких важливих сфер, як податок на додану вартість (ПДВ), корпоративний податок та оподаткування доходів. Завдяки цьому підприємства, що здійснюють транснаціональні операції, можуть уникати подвійного оподаткування або надмірних адміністративних труднощів, пов'язаних із дотриманням податкового законодавства різних країн. Наприклад, запровадження спільної системи ПДВ у ЄС дозволило значно спростити торговельні відносини між країнами-членами, оскільки тепер правила щодо ПДВ є уніфікованими, що зменшує ризик для підприємств зіткнутися з різними вимогами щодо розміру ставок або процесу звітування.

Гармонізація також сприяє зменшенню податкового арбітражу, коли підприємства намагаються переміщувати свої прибутки до країн із нижчими податковими ставками для мінімізації своїх зобов'язань перед державою [6]. Спільні підходи до оподаткування доходів та боротьби з агресивною податковою оптимізацією, як-от впровадження директиви ATAD, допомагають запобігти таким практикам. Це, в свою чергу, підтримує стійкість національних податкових систем і забезпечує рівномірний розподіл податкових надходжень серед держав-членів ЄС.

Крім того, гармонізація оподаткування в ЄС є важливою для забезпечення прозорості та передбачуваності податкових зобов'язань підприємств, що діють у декількох країнах. Це допомагає знизити адміністративні витрати, пов'язані з податковою звітністю, зокрема завдяки автоматичному обміну податковою інформацією між державами-членами. Гармонізовані правила дозволяють підприємствам не тільки краще планувати свої фінансові операції, але й уникати непорозумінь або конфліктів із податковими органами різних країн.

Спільний консолідований податковий режим для компаній (CCCTB – Common Consolidated Corporate Tax Base) [7] є однією з найбільш амбітних реформ Європейського Союзу, спрямованих на гармонізацію корпоративного оподаткування. Його метою є створення єдиної системи для визначення оподатковуваної бази підприємств, що здійснюють діяльність у кількох державах-членах ЄС, та усунення різниць у національних податкових системах, які можуть спричиняти податкову конкуренцію та арбітраж.

У рамках цієї «реформи CCCTB» передбачається, що великі корпорації, які мають діяльність у різних країнах ЄС, повинні сплачувати податки за єдиними правилами на рівні всього Союзу, а не дотримуватися різних національних систем. Основний принцип цієї системи полягає у тому, що всі доходи компанії в межах ЄС об'єднуються (консолідується), а потім розподіляються між країнами, де компанія веде свою діяльність, на основі таких показників, як обсяг продажів, капітал і кількість працівників [8].

Цей підхід дозволяє значно спростити процес звітування для міжнародних компаній, які часто стикаються з подвійним оподаткуванням або, навпаки, з можливістю уникнення сплати податків шляхом перенесення прибутків до країн із нижчими податковими ставками. Впровадження CCCTB також дозволяє ефективніше боротися з агресивною податковою оптимізацією, оскільки зменшується можливість використання складних податкових схем для штучного зменшення податкової бази.

Прикладом успішної практики впровадження елементів CCCTB є реформування податкових систем в деяких країнах ЄС, таких як Нідерланди та Ірландія. Обидві країни відомі як привабливі для транснаціональних корпорацій через свої податкові пільги, однак під тиском ЄС вони були змушені адаптувати своє законодавство, аби відповідати новим стандартам прозорості та запобігання уникненню оподаткування. Так, Нідерланди почали впроваджувати заходи щодо обмеження схем, які дозволяли компаніям використовувати механізми з підставними компаніями для мінімізації податкових зобов'язань. Подібні заходи були впроваджені і в Ірландії, де раніше існувала можливість значного зниження податків для технологічних гігантів за рахунок переказу прибутків через дочірні компанії.

Реформа CCCTB також має позитивний вплив на прозорість у податковій сфері. Впровадження консолідованої податкової бази полегшує процес контролю за транснаціональ-

ними компаніями і робить податкові зобов'язання більш прозорими та передбачуваними. Це, у свою чергу, сприяє створенню рівних умов для бізнесу та запобігає недобросовісній конкуренції, заснованій на податкових перевагах.

Варто враховувати, що сучасні податкові тренди в Європейському Союзі, зокрема гармонізація податкового законодавства, впровадження цифрових податків та заходи для боротьби з ухиленням від сплати податків, мають значний вплив на економічну стабільність та соціальну справедливість у країнах-членах. Одним із основних досягнень цих реформ є покращення прозорості та справедливості податкових систем, що сприяє більш ефективному розподілу податкових надходжень та зменшенню податкових «лазівок», які раніше використовували великі корпорації для мінімізації своїх податкових зобов'язань. Сучасне регулювання оподаткування цифрових послуг стикається з численними викликами, особливо у зв'язку з діяльністю транснаціональних корпорацій, таких як Google, Facebook, Amazon. Традиційні податкові системи, розроблені для фізичних товарів і послуг, часто не здатні ефективно обкладати податками цифрові компанії, які можуть отримувати значні прибутки в одній країні, але фізично не мати там присутності. Це дозволяє таким компаніям мінімізувати свої податкові зобов'язання, що створює нерівні умови для конкуренції з місцевим бізнесом.

Основна проблема полягає в тому, що національні податкові закони більшості країн все ще базуються на фізичній присутності підприємства, тоді як цифрові компанії можуть надавати послуги взагалі без створення офісів чи виробничих потужностей [9]. Це ускладнює з'ясування того, де саме створюється додана вартість і відповідно - де саме повинні сплачуватися податки. Наприклад, Facebook може отримувати доходи від реклами у країні, де не має офіційного представництва, але сплачувати мінімальні податки в іншій країні, де податкове навантаження нижче.

Ще одним викликом є агресивна податкова оптимізація, коли цифрові гіганти використовують складні схеми для перенесення своїх прибутків до юрисдикцій з низькими податковими ставками або вільними від податків територіями. Це призводить до того, що країни, в яких цифрові компанії фактично отримують прибутки, втрачають значні податкові надходження.

Європейський Союз та інші міжнародні організації уже давно працюють над вирішенням

цієї проблеми, запроваджуючи нові податкові правила для цифрових компаній. Одним із таких кроків стало запровадження так званого «цифрового податку» (Digital Services Tax) [10] у деяких країнах ЄС, таких як Франція та Італія. Однак, це рішення стикається з опором як з боку самих компаній, так і деяких країн (таких, як США), що ускладнює досягнення глобальної домовленості.

Завдяки гармонізації податкової політики та запровадженню спільних директив, таких як ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive), вдалося зменшити можливості для агресивної податкової оптимізації, яка завдавала шкоди національним економікам. Це сприяє збільшенню надходжень до бюджетів країн-членів, що, у свою чергу, дозволяє урядам інвестувати більше коштів у соціальні програми, інфраструктуру та інші пріоритетні напрямки.

Окрім цього, впровадження так званих «зелених податків» (зазвичай так тлумачаться податки на викиди та інші екологічні збори) допомагає не тільки зменшити негативний вплив на довкілля, але й сприяє сталому розвитку. Країни, що активно застосовують ці податки, такі як Швеція та Німеччина, демонструють приклад того, як податкові заходи можуть бути інструментом для досягнення економічної стабільності та соціальної відповідальності.

Проте, відкритим залишається питання соціальної справедливості. Попри позитивні зміни, нерівність у доходах між різними верствами населення в деяких країнах ЄС залишається високою. Це підкреслює необхідність подальших реформ у напрямку прогресивного оподаткування та збалансованого розподілу податкового навантаження між підприємствами та громадянами.

Україна має хороший приклад для запозичення досвіду Європейського Союзу, у сфері податкових реформ. По-перше, одним із головних напрямків реформ має бути гармонізація українського податкового законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме полегшенню інтеграційних процесів та покращенню умов для міжнародної торгівлі й інвестицій. Це дозволить усунути податкові бар'єри для бізнесу, знизити адміністративні витрати й стимулювати розвиток малого та середнього підприємництва. Також, варто приділити увагу боротьбі з ухиленням від сплати податків та агресивною податковою оптимізацією. Впровадження директив, подібних до ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive) в Україні, могло б значно посилити контроль над

транснаціональними компаніями та запобігти втратам державного бюджету, через складні схеми мінімізації податків.

Загалом, аналіз досвіду ЄС свідчить, що реформи податкової системи повинні сприяти не тільки збільшенню бюджетних надходжень, а й забезпеченню прозорості, справедливості та стійкості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження підтверджують, що сучасні тренди правового регулювання оподаткування в країнах Європейського Союзу мають значний вплив на економічну стабільність, соціальну справедливість та ефективність функціонування єдиного ринку. Гармонізація податкових систем у рамках ЄС, впровадження цифрових податків, боротьба з агресивною податковою оптимізацією, а також екологічне оподаткування відіграють ключову роль у забезпеченні рівних умов для бізнесу, підвищенні прозорості податкових зобов'язань та стимулюванні сталого розвитку. Важливим досягненням є створення спільних стандартів, які знижують адміністративні витрати для підприємств, запобігають податковому арбітражу та сприяють зростанню бюджетних надходжень, що дозволяє державам інвестувати в соціальні програми та екологічні ініціативи.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення, залишаються невирішеними проблеми, пов'язані з оподаткуванням транснаціональних цифрових корпорацій. Недосконалість сучасних підходів до визначення оподаткованої бази для таких компаній призводить до несправедливого розподілу податкових зобов'язань, що особливо гостро відчувається в країнах, де цифрові гіганти отримують великі доходи, але не сплачують відповідні податки. У цьому контексті необхідно продовжувати дослідження з метою вдосконалення механізмів оподаткування цифрової економіки та досягнення глобальної домовленості щодо цифрових податків.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому вивченні впливу нових податкових інструментів на економіку окремих країн та регіонів, зокрема в контексті змін, що відбуваються під впливом цифровізації та глобалізації. Крім того, актуальними залишаються питання соціальної справедливості в оподаткуванні та можливості впровадження прогресивних податкових ставок для зменшення нерівності. Також слід звернути увагу на роль екологічного оподаткування у стимулюванні сталого розвитку, зокрема на ефективність

«зелених» податків у різних країнах. Для України подальші дослідження доцільно зосередити на адаптації найкращих європейських практик до національних умов, з метою створення ефективної та прозорої податкової системи, яка сприятиме економічному зростанню, забезпеченню соціальної рівності та розвитку екологічно відповідальної економіки.

Список використаної літератури:

1. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value-added tax. *Official Journal of the European Union*, L 347, 11.12.2006, pp. 1-118. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006L0112>.
2. Council Directive 2011/96/EU of 30 November 2011 on the common system of taxation applicable in the case of parent companies and subsidiaries of different Member States (recast). *Official Journal of the European Union*, L 345, 29.12.2011, pp. 8-16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0096>.
3. Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. *Official Journal of the European Union*, L 193, 19.7.2016, pp. 1-14. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L1164>.
4. Council Directive 2014/107/EU of 9 December 2014 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation. *Official Journal of the European Union*, L 359, 16.12.2014, pp. 1-29. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0107>.
5. Council Regulation (EU) No 904/2010 of 7 October 2010 on administrative cooperation and combating fraud in the field of value added tax. *Official Journal of the European Union*, L 268, 12.10.2010, pp. 1-18. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0904>.
6. Белік І. Б. Міжнародно-правовий досвід оподаткування електронної комерції. *Форум права*. 2021. № 2. С. 49-54.
7. Proposal for a Council Directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). *Official Journal of the European Union*, 16 March 2011. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM>
8. Clemens Fuest, The European Commission's proposal for a common consolidated corporate tax base, *Oxford Review of Economic Policy*, *Oxford University Press and Oxford Review of Economic Policy Limited*, 2008, vol. 24 (4), p. 725.

9. Матвейчук Л. О. Інформаційні технології і системи в державному управлінні оподаткуванням. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 1. С. 77-84.
10. Kim, Y. R. (Christine). Digital Services Tax: A

Cross-border Variation of Consumption Tax Debate. *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*. 2019. 112, 1–63. <https://www.jstor.org/stable/27067489>

Semenko B. M. Current trends in legal regulation of taxation: experience of the EU countries

The article is devoted to the study of current trends in legal regulation of taxation in the European Union and assessment of their impact on economic stability and social justice. Particular attention is paid to the harmonization of tax policy, taxation of digital services, introduction of “green” taxes and the fight against aggressive tax optimization. These issues are becoming key in the context of globalization and digitalization of the economy, which require the adaptation of tax systems to function effectively in the new environment. The study also aims to explore the potential of using the EU experience for tax reforms in Ukraine.

It is found that the harmonization of tax policy within the EU helps to eliminate tax barriers for businesses, simplifies trade operations and stimulates the integration of member states' economies. The introduction of common standards, such as the VAT Directive and the Anti-Tax Avoidance Directive (ATAD), has significantly reduced the scope for aggressive tax optimization. Harmonized rules also ensure transparency and predictability of tax liabilities for businesses.

Modern challenges related to the taxation of the digital economy are explored. Corporations such as Google, Facebook, and Amazon, due to their global operations, can minimize tax liabilities, which puts local companies in an unequal position. This creates problems for national tax systems that cannot effectively tax digital services due to the lack of physical presence of such companies. The EU is already implementing Digital Services Taxes in some member states, such as France and Italy, but the process is facing international resistance, particularly from the United States, which makes it difficult to reach a global agreement.

The EU's experience in implementing “green” taxes aimed at supporting environmental initiatives and encouraging businesses to engage in environmentally responsible activities is noteworthy. Taxes on emissions, energy consumption, and other measures stimulate sustainable development and help reduce harmful environmental impact. Countries such as Germany, Sweden, and Denmark demonstrate positive examples of the use of environmental taxation, which is also an important source of revenue for state budgets.

Key words: taxes, taxation, foreign experience, tax administration, economic stability, fiscal system, tax regulation, legal regulation of taxation.